

KURAĞA DAYANIKLI DOMATES ÇALIŞMALARI

Dr. Mehmet ŞENCAN (1)

G İ R İ Ő

Marmara bölgesinin ilkbahar ayları umumiyetle yağışlı, yaz ayları ise kurak geçer. Domates yetiştiriciliği yaz aylarında yapıldığından sulanması şarttır. Bu ise masraflı ve bazı yerlerde imkânsızdır.

Bölgenin bazı il ve ilçelerinde domates, tütünde olduğu gibi, sulanmadan yetiştirilmektedir. Dikim esnasında «can» suyu verilir ve bundan sonra da gereken bakım işleri tatbik edilir. Bir daha su verilmez. Bu gibi domatesçiliğe bölgede «kır» domatesçiliği denir. Kır domatesçiliği bilhassa Tekirdağ, İstanbul ve Çanakkale civarında yapılmaktadır.

Buralarda kır domates çeşidi adı altında yetiştirilen domatesler, müstahsilin gelişi güzel eline geçen karışık populasyonlardır. Sâf çeşit diye bir şey mevcut değildir.

Müessesemiz yeni kurulduğunda müstahsil devamlı surette kır domates çeşidi talebinde bulundu. Bu sebepten, zaruri bir ihtiyacı karşılamak gayesiyle, mevzu projeye bağlandı ve neticelendi.

MATERYAL VE METOD

Çalışmalara 1965 yılında 42 domates çeşidi ile başlandı. Birinci kademe teşkil eden introduksiyon çalışmalarına, memleketimizde yetiştirilmekte olan domates çeşitleri ile yabancı menşeli çeşitler dahil edildi.

İntroduksiyon çalışmaları, çeşit çokluğundan dolayı, iki tekrarlamalı yapıldı. Bir tekrarlamaya normal sulama tatbik edildi, ikincisine ise can suyundan başka su verilmedi. Her 10 çeşitten sonra 2 standart çeşit kullanıldı. Parselin eni 3,00 m. boyu 7,50 m.; alanı ise 22,50 m² idi. Bitkiler arası mesafe 75 cm. Ekim 9.3.1965, dikim 24.5.1965 ve hasat da 17.7.1965 ilâ 25.8.1965

tarihleri arasında yapıldı. Hasat 5 defada tamamlandı. Her toplamada I, II ve III kalite ile çıkma ayrılıp sayıldıktan sonra tartıldı.

Kalitelere ayırma ve buna göre tartı ameliyesi ile can suyundan mâda su vermeme hususu diğer kademelerde de aynen tatbik edilmiştir.

1966 yılında, ikinci kademeye geçildi ve bir evvelki kademede ekarte edilen 35 çeşitten, geriye kalan 15 domates çeşidi ile, 5 tekrarlamalı verim denemesi yapıldı. Lâtin dikdörtgen şeklinde kurulan deneme parsellerinin eni 1.20 m., boyu 6.00 m.; alanı ise 7.20 m² idi. Parselde bitki adedi 20 olan bu mikro verim denemesinde, bitkiler arası mesafe 60 cm. idi. Ekim tarihi 21.2.1966, dikim tarihi ise 20.4.1966 idi. İlk hasat 1.7.1966'da son hasat ise 27.7.1966 tarihinde yapıldı.

1967 yılında, üçüncü kademeye geçildi ve bir evvelki kademede ekarte edilen 9 çeşitten, geriye kalan 6 domates çeşidi ile, makro verim denemesi yapıldı. Lâtin karesi tertibinde olan bu denemenin her parseli 2.40 m. eninde, 4.00 m. boyunda olup alanları 9.60 m² idi. Sıralar arası 60 cm' ve sıralar üzeri 40 cm. mesafe verilen domateslerin parselde bitki adedi 40 idi. Ekim 1.3.1967, dikim ise 5.4.1967 tarihinde yapıldı. İlk hasat 5.7.1967, son hasat ise 3.8.1967 de oldu.

1968 yılında, dördüncü kademeye geçildi ve gayeye en uygun olan çeşit ön üretmeye alındı.

SONUÇLAR

1965 yılı

I kademe

İntroduksiyon

Cetvel 1

**Susuz ve sulu şartlarda yetiştirilen domates çeşitlerinin
parsele (22,50 m²) verim neticeleri**

Sıra No	Çeşidin adı	susuz kg	- sulu kg	- susuz adet	- sulu adet
St 1	Manalucie	34	59	310	597
St 2	Yeşilköy 72	44	83	531	1 165
1	Marglobe	34	54	495	385
2	Rutgers	27	40	340	269
3	Homestead	26	50	485	448
4	Stone	44	54	364	486
5	Ponderosa	38	51	350	422
6	Stokesdale	30	43	345	449
7	Earlyana	32	51	320	376
8	Valiant	35	48	351	396
9	Potentate	20	36	199	236
10	Rio Grande	37	71	294	337

Sıra No	Çeşidin adı	susuz kg.	- sulu kg	- susuz adet	- sulu adet
St 3	Manalucie	16	88	237	391
St 4	Yeşilköy 72	53	80	539	1 387
11	Casaque Rouge	29	68	366	499
12	Wiltmaster	33	226	1 179	1 160
13	Export Danua	34	69	1 029	942
14	Break o day	40	79	452	521
15	Stokesdalle Exp.	31	67	262	383
16	Marmande	31	201	480	1 201
17	Victor	36	109	359	983
18	Bonny Best	34	120	536	454
19	Marietta	26	95	417	369
20	Principe Borgese	29	57	1 220	816
St 5	Manalucie	28	88	240	383
St 6	Yeşilköy 72	30	115	329	1 227
21	Oxheard	29	65	312	296
22	Early Sioux	35	59	432	380
23	Gloriana	23	58	808	464
24	Hayretville	21	43	234	278
25	Southland	26	54	297	188
26	Pan American	17	94	236	357
27	Newston	22	51	356	431
28	Clarx sp. early	30	38	357	476
29	Sarı	20	63	132	387
30	Pearson	28	47	355	320
St 7	Manalucie	26	53	344	778
St 8	Yeşilköy 72	34	89	379	1 069
31	Olympia	35	50	479	350
32	Garden State	24	54	313	327
33	Red Cloud	25	70	313	525
34	Regulus	32	76	586	800
35	Ohio	25	56	283	338
36	Texas	22	54	144	509
37	Renatus	22	51	276	398
38	Osirus	18	39	468	400
39	Rosso	24	42	889	259
40	Çorlu	17	32	156	297

1966 Yılı

II Kademe

Mikro verim denemesi :

Cetvel 2

Susuz şartlarda ve beş tekrarlamalı yetiştirilen domates çeşitlerinin
 parselde (7,20 m²), dekara verim neticeleri ile New Multiple
 Range teste göre populasyonlara ayrılışı

No Çeşidin adı	Parsele kg	Dekara kg	Populasyon grubu
11. Victor	24,80	3 444	a
6. Rio Grande	24,80	3 361	a b
14. Olympia	22,00	3 055	a b c
13. Clarx sp. early	21,80	3 027	a b c
9. Bonny best	21,40	2 972	a b c
8. Break o day	21,00	2 916	a b c
2. Yeşilköy	20,00	2 777	a b c
5. Earlyana	19,40	2 694	b c
12. Southland	18,80	2 611	b c
4. Stone	18,20	2 528	c d
10. WC 156	18,00	2 500	c d e
1. Manalucie	16,80	2 333	c d e
7. Wiltmaster	16,80	2 333	c d e
15. Regulus	15,80	2 194	e
3. Marglobe	15,80	2 083	e

Denemeye alınan domates çeşitleri arasında verim bakımından %1'e göre manidar fark vardır. Deneme toprağı tekdüzendir. New Multiple Range teste göre, çeşitler verim bakımından 5 ayrı populasyona dahildir.

1967 yılı

III kademe

Makro verim denemesi

Cetvel 3

Susuz şartlarda ve altı tekrarlamalı yetiştirilen domates çeşitlerinin
 parselde (9,60 m²) ve dekara verim neticeleri ile New Multiple
 Range teste göre populasyonlara ayrılışı.

Sıra No — Çeşidin adı	Parsele kg	Dekara kg	Populasyon grubu
3. Olympia	59,33	6 145	a
2. Rio Grande	49,00	5 104	b
6. Break o day	48,67	5 070	b
5. Bonny best	48,33	5 034	b
4. Clarx sp. early	45,17	4 705	b
1. Victor	35,83	3 732	c

Denemeye alınan domates çeşitleri arasında verim bakımından %1'e göre manidar fark vardır. Deneme toprağı %5'e göre tekdüzen değildir. New Multiple Range teste nazaran kurağa dayanıklı domates çeşitleri verim bakımından 3 ayrı popülasyona dahildir.

1968 yılı

IV kademe

Ön üretme

Olympia domates çeşidi üretilmiştir.

Kurak şartlara elverişli Olympia domates çeşidinin tanımı :

MORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Sak

Durumuyatık.

Uzunluğu89 cm $\pm$ 0,24.

Yaprak örtüsüçok.

Yaprak

Karakterinormal.

Ayanın - şeklineşter şeklinde.
kenarlarıküt.

Ayacıkların şekillerineşter şeklinde.

Yüzeyihafif kabarcıklı.

Rengiyeşil.

Salkım

Şekliküme şeklinde.

Uzunluğukısa.

Yapısıseyrek.

Çiçek

Büyüklüğüorta.

Yapısınormal.

Pistiluzun.

Meyve

Şekli - yandanbasık yuvarlak.

üsttentoparlak ve hafif dilimli.

Rengi - hamyeşil 61/12 (pea green - erb. grün).

olgunkırmızı 200 (grenium leke -
geranium.)

Yüzeyihafif dilimli.

Yüksekliği 4,63 cm $\pm$ 0,18.Genişliği 6,14 cm $\pm$ 0,19.Ağırlığı106,00 gr $\pm$ 0,12

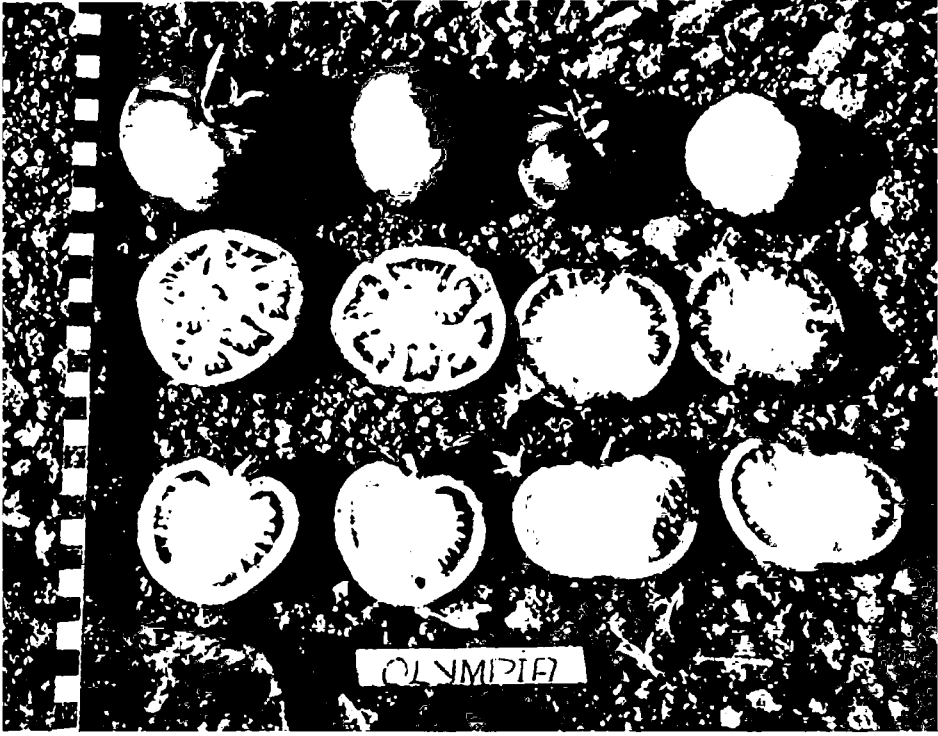
Odacık - adedi	orta.
tanzimi	gayri muntazam.
Sap çukuru	batık.
Alt merkezi (meyve burnu)	çembervari.
Zarı	sarı.
Perikarpı	0,40 cm $\pm$ 0,02.
Plasenti	kalin ve sulu.

FENOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Ekim	1.3.1967.
Çıkış	13.3.1967.
Dikim	5.4.1967.
Çiçek açma	8.6.1967.
Meyve bağlama	22.6.1967.
İlk hasat	5.7.1967.
Son hasat	3.8.1967.

TARIMSAL ÖZELLİKLERİ

Olgunlaşma grubu	orta.
Çıkıştan ilk hasada kadar	114 gün geçmiştir.
son hasada kadar	140 gün geçmiştir.
Verim - parsele (9,60 m ²)	59,33 kg + 1,72.
dekara	6 145 kg.
bitki başına	1,483 kg.
Tasnifi - çapları 5 cm - 8 cm	% 42.
« 3 cm - 5 cm	% 36.
« 8 cm'den büyük	% 10.
« 3 cm'den küçük	% 10.
çıkma	% 2.
Çatlama	az ve yıldızvari.
Tadı	mayhoş.
Genel asit	% 0,384 gr.
pH	4,60.
İnvert şekeri	% 3,300 gr.
Kuru madde	% 6,400 gr.
Su	% 93,600 gr.
Vitamin C	% 18,400 mgr.
Yol ve istif dayanıklılığı	iyi.
Ambalaj ve nakliyat kabiliyeti	iyi.
İstihlâk şekli	sofralık.
Görülen hastalıklar	az miktarda fitoftora.

Resim : 1

Olympia domates çeşidi Yalova, 1967 (Oring.)

TARTIŞMA

Diğer domates çeşitlerine nispeten kurağa en mukavim olan bir çeşidi seçmek bu çalışmanın esas gayesini teşkil eder. Su ile domates biktisi arasındaki bağlantı veya transpirasyonla ilgili bitkide meydana gelen fizyolojik olayların araştırılması konuyu teşkil etmez.

İlk kademede, sulanan ve sulanmayan 42 domates çeşidi arasında, önemli farklar görüldü. Meselâ, susuz yetiştirilen domates çeşitlerinin renkleri daha açık; vegetasyon devreleri daha kısa; meyveleri daha küçük ve olgunlaşma daha erken. Böyle olduğu halde, bu farklar, kır domatesciliğinin maliyeti ucuz olduğundan, umumiyetle neticeyi etkilemez.

Çalışmaların birinci kademesinde meydana çıkan diğer bir önemli husus da kalite ve verim farkıdır. Bu bakımdan, çeşitlerin büyük bir kısmı menfi netice verdi ise de, sulanmadıkları halde, sulananlara nazaran çok küçük ve az fark gösterenler de vardı. Bu husus, verimde olduğu gibi, kalitede de aynı idi.

Çalışmaların devamında yapılan mikro ve makro verim denemeleri, önce

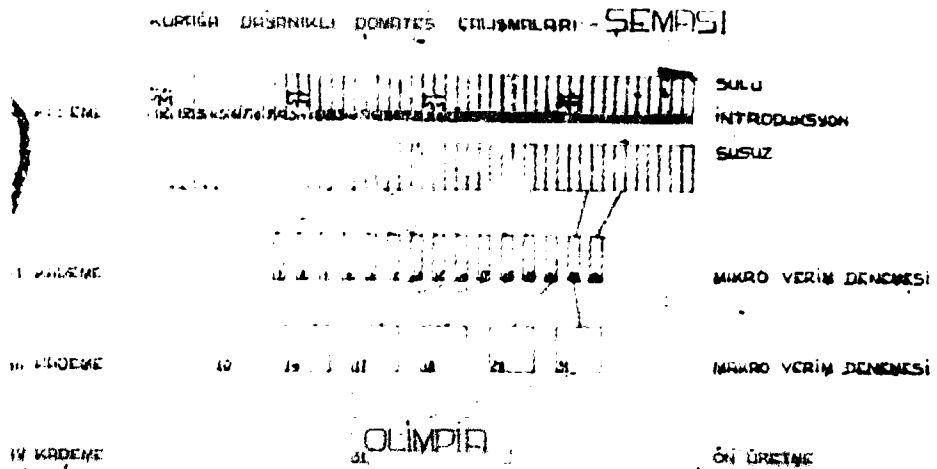
15 ve sonra 6 domates çeşidi arasında önemli verim farkı gösterdi. Bir sene içerisinde, çeşitler arasında görünen farktan maada, bir de, seneler arasında önemli verim farkı mevcuttu. Sonuncusu, iklim şartlarından meydana geldiğinden, bir bakıma da faydalı oldu. Çok kurak geçen bir yılın dönüme verim ortalaması 3 t. yağışlı geçen yıl ise 5 t civarında idi. Bu da göstermektedir ki, tarlavari susuz yetiştirilen domates çeşitlerinin verimi en kötü iklim şartlarında dahi 3 tondan aşağı düşmemektedir. Dönümden alınan bu mahsulün mali masrafı 1 000 TL. dir. Müstahsil domatesin kilosunu 50 kr'tan verse. Maliyetinden %50 nispetinde daha fazla bir kâr sağlar. Görüldüğü gibi, domates bitkisi sulanan bir sebze olduğundan yalnız su olan bölgelerde yetiştirilebilir kanaatı, Marmara bölgesi için kabul edilecek bir gerçek değildir.

Yapılan çalışmalar neticesinde gayeye en uygun olarak Olympia çeşidi seçildi. Bu domates kalite, verim ve meyve şekli bakımından Marmara bölgesi müstahsili ile müstehlikin arzuladıklarına göredir.

ÖZET

Verimli ve kalitesi yüksek, sâf kır domates çeşidi elde etmek maksadı ile 1965 - 1967 yıllarında müessesemizde bu çalışma yürütüldü.

İlk kademede 42 domates çeşidi, sulu ve susuz şartlarda denenmiş; ikinci ve üçüncü kademede mikro ve makro verim denemeleri yapılarak sırasıyla bu adet 15'e, sonra 6'ya ve en sonunda da 1 domates çeşidine indirilmiştir. Gayeye

Şema : 1

Kuruğa dayanıklı domates ıslahı şeması Yalova, 1967 (Oring.)

uygun ve her bakımdan kır domatesçiliği için en iyi olan Olympia domates çeşidi seçilmiş ve ön üretmesi de yapılmıştır.

Bu çeşidin verimi, kurakta yetiştirildiği halde, 3 t'dan aşağı düşmez; iyi şartlarda ise 6 t civarındadır. Kalite bakımından da bölge müstahsilinin ve piyasanın isteklerine uygundur.

SUMMARY

Yield trials were carried out with 42 tomato varieties in order to determine the best one under dry farming conditions.

At the end of the third year's trials olympia variety was found as the most satisfying variety with its 6145 kg./dec. of yield.